

ВИДАННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТВОРІВ М. О. ШОЛОХОВА В УРСР У ДОВОЄННІ РОКИ

Інтерес до творчості Михайла Шолохова став помітним на Україні ще наприкінці двадцятих років (приблизно з 1928 р.). Про це свідчать відгуки у пресі, перші публікації творів М. О. Шолохова в УРСР.

Окремі твори зі збірки «Донські оповідання», побачили світ на початку тридцятих років. У 1930 р. видавництво «Книгоспілка» видало українською мовою двадцятитисячним тиражем оповідання «Смертельний ворог», «Література і мистецтво» в 1931 р. випустило в одному виданні два оповідання — «Червоточина» і «Чужа кров» (тираж 20 000 прим.), в 1932 р. — оповідання «Наймити» (тираж 15 000 прим.).

Особливий інтерес преса України, видавництва, книготоргівельні організації виявили до «Тихого Дону». Ще до появи першого українського видання цього твору і пізніше на сторінках газет, що виходили в УРСР, друкувалися мовою оригіналу і в перекладі українською мовою уривки з «Тихого Дону». У 1928 р. уривок з другої книги роману був надрукований у газеті «Красный Николаев» [20]. Першого серпня 1931 року в день 17-річчя від початку Першої світової війни в газеті Українського військового округу «Красная Армия» було опубліковано уривок з «Тихого Дону», який містив зображення братання на російсько-німецькому фронті («Валет і німець»). Через шість років газета знову звернулася до того ж уривку [19].

Глави з «Тихого Дону» мовою оригіналу були надруковані в «Сталинском рабочем», дніпропетровській «Звезде», а в перекладі українською мовою — у «Більшовику Полтавщини», київських газетах «Більшовик» і «Пролетарська правда», чернігівському «Більшовику» [2, 3, 4, 10, 32, 34].

Газетні публікації, однак, не могли повністю задовольнити українського радянського читача. У 1931 р. ЛІМ («Література і мистецтво») в серії «Дешева бібліотека художньої літератури» видало роман М. Шолохова «Тихий Дон» (тираж 5000 прим., переклад С. Кацана). Редактором перекладу був відомий письменник, чудовий стиліст і знавець мови Євген Плужник.

У 1932—1934 рр. ЛІМ здійснив друге видання роману. У 1932 р. вийшли перший та другий томи — тритисячним тиражем, у 1934 р. —

третьій том (тираж 12 000 прим.). Держлітвидав УРСР випустив у 1935 р. перші три книги роману тиражем 35 000 прим.

Книги розходилися швидко. За 10 днів торгівлі лише в одному з київських книжкових магазинів було продано 500 прим. «Тихого Дону» [13]. Багато з колгоспників на Херсонщині записувалося в бібліотеках в черги на «Тихий Дон» за місяць—два [16].

У березні 1935 р. відбулося розширене засідання правління Держлітвидаву УРСР. Директор Держлітвидаву інформував, що передбачено видати «Тихий Дон» М. Шолохова — книгу четверту [25]. Про видання книги сповіщали «Комуніст» в січні 1938 р., «Літературна газета» в січні 1941 р. [15, 26].

Газети та журнали УРСР, українські радянські видавництва у довоєнні роки зверталися і до другого епічного твору М. Шолохова роману «Піднята цілина». Уривок з літературного сценарію М. О. Шолохова і відомого радянського сценариста С. Ермолинського «Злочин Макара Нагульнова» був надрукований в 1939 р. у харківській газеті «Красное знамя» [18].

Уривки з «Піднятої цілини» зустрічаємо в журналах «Молодняк», «Зоря», «Трактор», газеті «Більшовицька правда» (Вінниця) [5, 11, 28, 36]. Вони розкривали гостроту класової боротьби на селі, трудовий героїзм борців за колективізацію сільського господарства. У рішенні правління видавництва ЛІМ 29 липня 1933 р. було передбачено видання актуальних творів російської пролетарської літератури, у тому числі «Піднятої цілини» і третьої книги «Тихого Дону» [37, сир. 58, арк. 9/зв].

У вересні 1933 р. ставилося питання про включення уривку з «Піднятої цілини» в серію «Бібліотека колгоспника». У листі в Агітпроп ЦК КП(б)У від 9 вересня 1933 р. «Про видання серії бібліотеки колгоспника» директор ЛІМ повідомляв: «Зважаючи на роль художньої літератури як могутнього засобу соціалістичного будівництва, зокрема соціалістичної реконструкції сільського господарства, видавництво ЛІМ приступає до видання серії художніх творів для активіста-колгоспника (бібліотеки колгоспника). Бібліотека колгоспника, складаючись із найкращих творів — класичних і сучасних, оригінальних і перекладних, через великий тираж, гарне оформлення і порівняно невисоку ціну повинна стати доступною для колгоспника-активіста». «Підняту цілину» М. О. Шолохова було намічено включити в першу серію, яку передбачалось видати у період з жовтня 1933 р. до березня 1934 р.

Видання було випущено в лютому—березні 1934 р. під рубрикою «Працюй ударно, відпочивай культурно». Уривок, який займав 30 сторінок, охоплював епізоди, пов'язані з розгортанням трудового змагання на хуторі Гремячий Лог. Видавці доклали багато зусиль, щоб вивчити сприймання твору читачами. У відрізному талоні до книги пропонувалося після ознайомлення з уривком заповнити анкету і надіслати її до Наркомосу у відділ колбудів і клубів. Серед питань, на які потрібно було дати відповідь, привертають увагу такі: «Де читають цю книжку (збори, бригади, гурток?)», «Скільки разів прочитано цю книжку?», «Які практичні

висновки ви зробили з читання для успішного виконання виробничих завдань?».

Одночасно з виходом уривка із роману в серії «Бібліотека колгоспника» зживалися заходи щодо підготовки повного видання «Піднятої цілини» в перекладі українською мовою. Десятого грудня 1933 р. правління ДВОУ вирішило видати «Підняту цілину» до XII з'їзду КП(б)У та XVII з'їзду ВКП(б) тиражем 50 000 прим. [37, спр. 30, арк. 67].

Восьмого січня 1934 р. слухалось питання «Про стан видання літератури до партз'їздів». Звітували відповідальні працівники ЛІМа, «Мистецтва», Дитвидава УРСР. Вирішили «Підняту цілину» і деякі інші видання зняти у зв'язку з невідповідністю до друку [37, спр. 30, арк. 94]. Йшлося про те, щоб підготувати рукопис дбайливо, без зайвого поспіху. ЛІМ 4 березня 1934 р. прийняв рішення прискорити видання роману М. О. Шолохова [37, спр. 96, арк. 9].

«Піднята цілина» М. О. Шолохова в масовому виданні (серія «Дешева бібліотека художньої літератури») була здана на виробництво 15 червня 1934 р. і підписана до друку 21 липня 1934 р. Набирали її у Харківській друкарні ім. М. В. Фрунзе. Книгу було випущено тиражем 50 000 прим. Друге, виправлене видання «Піднятої цілини» вийшло у Держлітвидав УРСР у 1935 р. (Київ—Харків). Книжку також набирали в друкарні ім. М. В. Фрунзе. Її здали на виробництво 3 лютого 1935 р., підписали до друку 27 березня 1935 р. Книга вийшла тиражем 30 000 прим.

У 1940 р. Держлітвидав у Києві випустив українською мовою «Підняту цілину» під редакцією А. Хуторяна, в шкіряній оправі, гарному оформленні (художник С. Скуратовський). Книга була здана на виробництво до друкарні ім. М. В. Фрунзе 1 грудня 1939 р., підписана до друку 3 лютого 1940 р. Вийшла тиражем 16 000 прим. Два видання «Піднятої цілини» українською мовою здійснив у довоєнні роки Дитвидав УРСР: перше — в Харкові—Одесі у 1935 р. (тираж 20 000 прим.), друге — у Харкові у 1938 р. (тиражем 17 200 прим.).

Значний внесок у популяризацію «Піднятої цілини» на Україні внесли перекладачі і редактори перекладу Є. Кас'яненко, С. Ковганок, Я. Олесіч, А. Хуторян, художники Б. Бланк, М. Глухов, П. Дейнека, С. Скуратовський.

Видавництва Радянської України вживали заходів для того, щоб своєчасно одержати рукопис другої книги роману «Піднята цілина». «Харьковский рабочий» у 1934 р. повідомив, що у 1935 р. ЛІМ має видати другу частину «Піднятої цілини». «Комуніст» в 1938 р. сповістив про те, що Держполітвидав запланував до видання другу частину роману [14, 36]. Керівництво ЛІМу доручило працівнику видавництва у Москві «...з'ясувати можливість одержання копії рукописів, які знаходяться у видавництві «Советская литература» («Піднята цілина», книга 2) [37, спр. 81, арк. 6], «Чи домовились ви з Шолоховим про другу частину «Піднятої цілини»? [37, спр. 86, арк. 27] — запитували його. Сьомого квітня

1934 р. директор ЛІМ просив головного редактора видавництва «Советская литература» надіслати копію рукопису другої книги «Піднятої цілини» [37, спр. 87, арк. 49]. ЛІМ 21 квітня 1934 р. звернувся з проханням до ГИХЛ надіслати кліше, якщо неможливо — оригінал ілюстрацій, в крайньому разі — копії ілюстрацій до «Піднятої цілини» [37, спр. 81, арк. 54].

Але цей задум не був реалізований у довоєнні роки. За довоєнний період в УРСР було видано у перекладі українською мовою 18 книг М. О. Шолохова загальним тиражем 260 200 прим., крім того чотири книги у перекладі болгарською мовою — 295 000 прим., всього — 22 книги тиражем 389 700 прим.

Ці видання широко пропагувались. Засобом пропаганди творчості М. О. Шолохова на Україні були рекомендаційна бібліографія і книготоргова реклама. Про підготовку до друку творів видатного радянського письменника повідомляли «Харьковский рабочий», «Вісті ЦВК УРСР», «Комуніст», «Літературна газета», бібліографічний інформаційний бюлетень «Книги за декаду» [8, 12, 15, 24, 36]. «Тихий Дон» і «Підняту цілину» М. О. Шолохова включали до рекомендаційних списків літератури «Кременчугський рабочий», одеська «Молодая гвардия», вінницька «Більшовицька правда» [7, 21, 29].

Важливу роль у пропаганді творів М. О. Шолохова на Україні відіграла літературно-художня критика. Перші згадки про М. О. Шолохова в українській радянській пресі зустрічаємо у 1928 р. Щоправда на окремих рецензіях і оглядових статтях позначилась соціологізаторська прямолінійність теоретиків РАППА, зокрема Є. Перліна [9, 22].

Але це не визначило провідну тенденцію української радянської критики в оцінці «Тихого Дону». Критика високо оцінила партійність і реалізм творчості Шолохова.

Гостру полеміку викликав образ Григорія Мелехова. Йшли суперечки про те, позитивний це образ чи негативний, яка внутрішня суть ідейної еволюції персонажа, що є причиною його моральної та фізичної деградації. Як відомо, ці суперечки продовжуються і в сучасних літературознавчих працях. Із захопленням писала критика про «Підняту цілину» [27, 39].

Більшість статей про М. О. Шолохова з'явилися на сторінках українських радянських газет і журналів у 1940 р. до 35-річчя з дня народження письменника, в 1940—1941 рр.— у зв'язку з тим, що кандидатура М. О. Шолохова була висунута на Державну премію за епопею «Тихий Дон».

Громадськість гостро ставила питання про поповнення фондів бібліотек книгами М. О. Шолохова. Про це писали «Бібліотека у соціалістичному будівництві», «Пролетар Дніпробуду», одеська «Молодая гвардия», а в 1941 р.— дрогобицька «Більшовицька правда» [1, 6, 30, 33].

Культосвітні працівники Радянської України доклали чимало зусиль до пропаганди творів М. О. Шолохова. Широко запроваджувалися голосні читання творів письменника, лекції та доповіді

про його творчість, диспути по «Тихому Дону» та «Піднятій цілині», розгляд їх на заняттях літературних гуртків, вечори робітничої критики, літературні вечори та літературні конференції.

Майже у кожному з колгоспів Ямської МТС ім. Постишева (Донецька обл.) було організоване систематичне масове читання «Піднятої цілини». Після цього проходили дискусії. Бригади студентів провели диспути по цьому роману. У всіх колгоспах на загальних зборах обирали делегатів на читацьку конференцію «Піднятої цілини». Їх було більше двохсот.

На конференції колгоспники характеризували героїв роману, давали оцінку їх діям. Деякі з них сперечалися з автором, висловлюючи сумнів у щирості Якова Лукнча, коли той «розпочинає захоплюватися колгоспним хазяйнуванням», вимагали більш широкого зображення діяльності хутірського комсомолу, активісток-колгоспниць. «Маємо надію — сказав колгоспник Зільберов,— що Шолохов їх покаже у другій книзі «Піднятої цілини» [23].

Використовувались і різні форми наочної пропаганди: бюлетені з читацькими відгуками, бібліотечні плакати. Преса повідомляла, що всі слухачі політшколи заводу «Більшовик» вивчили «Підняту цілину», що її прочитали робітники київського Червонопрапорного заводу, а курсанти Сумської артилерійської школи, готуючись до виїзду в табори, взяли з собою роман М. О. Шолохова [17, 31, 38]. І таких повідомлень було безліч. Отже, робітники, колгоспники, трудова інтелігенція Радянської України достойно оцінили твори великого радянського письменника Михайла Олександровича Шолохова.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Бібліотека у соціалістичному будівництві», 1933, № 9, с. 6—14
2. «Більшовик» (Київ), 1937, 11 березня
3. «Більшовик» (Чернігів), 1940, 24 травня
4. «Більшовик Полтавщини», 1936, 18 листопада
5. «Більшовицька правда», 1934, 17 серпня
6. «Більшовицька правда», 1941, 4 лютого
7. «Більшовицька правда», 1941, 9 лютого
8. «Вісті ЦВК УРСР», 1934, 16 березня
9. «Життя і революція», 1929, № 7—8
10. «Звезда», 1937, 14, 15, 16 листопада
11. «Зоря», 1932, № 7, с. 3—11
12. «Книги за декаду», 1933, № 5, с. 16
13. «Комуніст» (Київ), 1936, 17 травня
14. «Комуніст» (Київ), 1938, 2 січня
15. «Комуніст» (Київ), 1938, 5 січня
16. «Колбуд», 1936, № 1, с. 10
17. «Комсомолец України», 1935, 27 березня
18. «Красное знамя», 1939, 5 лютого
19. «Красная Армия», 1931, 1 серпня
20. «Красный Николаев», 1928, 26 серпня
21. «Кременчугский рабочий», 1928, 9 грудня
22. «Критика», 1928, № 1, с. 109—110
23. «Літературна газета», 1934, 6 липня
24. «Літературна газета», 1934, 18 вересня
25. «Літературна газета», 1935, 18 березня

26. «Літературна газета», 1941, 17 січня
27. «Літературний Донбас», 1933, № 4, с. 115—120
28. «Молодняк», 1930, № 7, с. 3; № 8, с. 5
29. «Молодая гвардия», 1929, 13 липня
30. «Молода гвардія», 1934, 23 листопада
31. «Пролетарська правда», 1934, 30 серпня; 17 листопада
32. «Пролетарская правда», 1937, 27 серпня
33. «Пролетар Дніпробуду», 1933, 12 грудня
34. «Сталинский рабочий», 1937, 27 жовтня
35. «Трактор», 1933, № 4, с. 2—4
36. «Харьковский рабочий», 1934, 23 жовтня
37. ЦДАЖР УРСР, ф. 809, оп. 1
38. «Червона Армія», 1935, 14 травня
39. «Червоний боець», 1933, № 12—13.

B. M. TSIMERINOV

**PUBLISHING AND SPREADING OF SHOLOHOV'S WORKS
IN THE UKRAINE IN THE PRE-WAR YEARS**

Summary

Both fragments and full editions of the main works of Sholohov that were in great demand of the readers were published in the Ukraine in the pre-war years. The works were actively reviewed by the press. Libraries and book trade organizations used various methods of their propoganda among the readers.
